

Ватаманюк-Зелінська У.З.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансового менеджменту,
Іванків В.О.,
здобувач освітнього ступеня «магістр»
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Львівський національний університет імені І. Франка

ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Vatamanyuk-Zelinska U.Z.,
dr.sc.(econ.), professor,
professor at the department of financial management,
Ivankiv V.O.,
applicant for the educational degree "Master"
of specialty "Finance, banking and insurance",
Ivan Franko National University of Lviv

FORMATION OF THE REVENUE PART OF THE LOCAL BUDGETS OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIAL LAW

Постановка проблеми. Місцеві бюджети України є важливою складовою економічної та фінансової системи нашої держави. Вони є основним джерелом фінансування різноманітних програм та проєктів місцевого рівня, зокрема тих, що стосуються місцевої інфраструктури, соціального захисту, населення, освіти, охорони здоров'я, культури та ін. Для якісної реалізації зазначених програм та проєктів необхідні відповідні фінансові ресурси місцевих бюджетів.

Фінанси органів місцевого самоврядування є основним джерелом фінансування розвитку територій та забезпечення соціальних потреб населення, тому надходження до бюджетів мають бути ретельно спланованими та організованими, зокрема в умовах непередбачуваності економічної та фінансової ситуації, що виникла з введенням воєнного стану. Введений 24 лютого 2022 року воєнний стан на території України вплинув на усі сфери життєдіяльності держави, у тому числі і на доходи та пріоритетність видатків місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням доходів місцевих бюджетів України займалося чимало науковців, серед яких: Бондаренко В. М., Бондарук Т. Г., Луніна І. О., Малиняк Б. С., Нестеренко Ю. О., Письменний В. В., Тарасюк М. В. та інші. Проте, незважаючи на численні наукові роботи щодо розгляду та аналізу місцевих фінансових ресурсів, на даний момент залишається невирішеним питання формування дохідної частини місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану, адже в таких умовах процес має свої особливості і відрізняється від умов мирного часу.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження структури та обсягів доходів місцевих бюджетів України під час дії воєнного стану, порівнюючи їх з довоєнними показниками для визначення можливих додаткових джерел надходжень на рівні місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Місцеві бюджети є важливим інструментом забезпечення розвитку територій України та задоволення потреб громадян, зокрема через фінансування місцевих бюджетних програм та проєктів, які спрямовані на розвиток інфраструктури, соціальної сфери, екології, економіки та ін. З місцевих бюджетів також здійснюється утримання місцевих органів влади, що відповідають за забезпечення заходів безпеки на підвідомчій їм території; належне утримання доріг та комунікацій; збереження культурної спадщини і т.п. З проведенням децентралізації значення місцевих бюджетів зросло, оскільки багато функцій, які раніше здійснювалися на центральному рівні, передалися на місцевий рівень.

Одним із ключових елементів місцевих фінансів є доходи місцевих бюджетів, які складаються з податкових та неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом і міжбюджетних трансфертів. Податкові надходження є основним джерелом доходів місцевих бюджетів і включають у

себе податки на прибуток, землю, майно, транспорт, ін. Водночас, неподаткові надходження також мають значний вплив на формування доходів місцевих бюджетів.

Неподаткові надходження є однією зі складових доходів місцевих бюджетів і включають в себе широкий спектр надходжень. Зокрема, до них відносяться доходи, що надходять від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності, власні надходження бюджетних установ та інші неподаткові надходження. Наприклад, до доходів від власності можуть відноситися орендні платежі за майно, яке знаходиться у власності місцевої громади, а до доходів від підприємницької діяльності – доходи від продажу продукції та послуг, що надаються підприємствами, що знаходяться у власності місцевої громади. Окрім цього, до неподаткових надходжень можуть входити різноманітні платежі та збори, які сплачуються громадянами за різноманітні послуги, а також доходи, отримані від некомерційної господарської діяльності, наприклад, доходи від надання послуг населенню та інші доходи, що не мають прямого податкового характеру.

Важливим джерелом державної фінансової підтримки для місцевих бюджетів є також міжбюджетні трансферти. Уряд України розподіляє кошти міжбюджетних трансфертів з урахуванням соціально-економічних показників регіонів та потреб місцевих бюджетів [1; 2]. Таким чином, міжбюджетні трансферти забезпечують рівномірний розвиток регіонів та реалізацію соціальних та економічних програм місцевого рівня.

Динаміка надходжень місцевих бюджетів України за 2018–2022 рр. представлена на рис. 1.

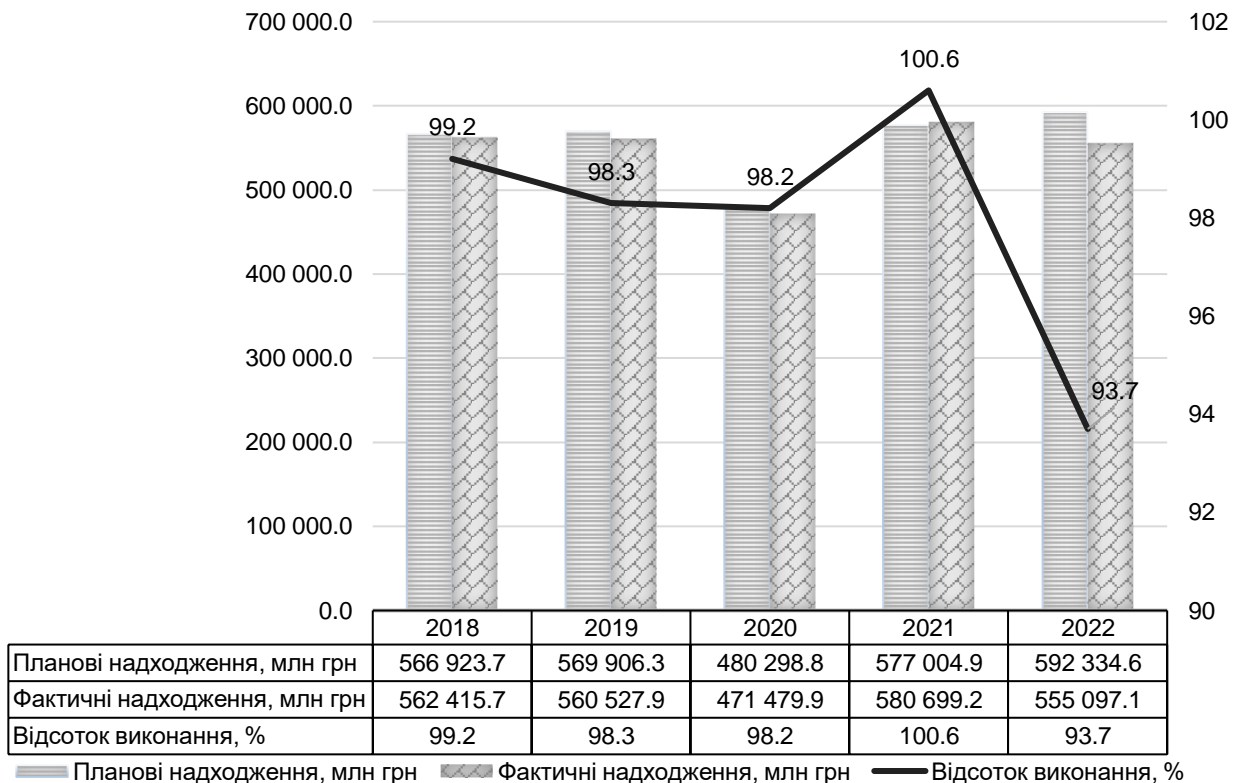

Рис. 1. Динаміка надходжень місцевих бюджетів України за 2018–2022 рр.

Джерело: побудовано на основі [3]

Дослідження динаміки надходжень до місцевих бюджетів України показує значне зменшення обсягу їх доходів у 2020 р. порівняно із попередніми роками (зменшення на 89049 млн грн у порівнянні з 2019 роком і на 90935,8 млн грн у порівнянні з 2018 роком). Зауважимо, що причиною зменшення надходжень до місцевих бюджетів стали заходи, пов'язані з COVID-19, зокрема із карантинними обмеженнями, які суттєво вплинули на підприємницьку діяльність та, відповідно, на рівень податкових надходжень до бюджетів – основного джерела їх формування. Варто відзначити, що у 2021 році доходи місцевих бюджетів «відновилися», а саме зросли на 109219,3 млн грн, що свідчить про певне покращення ситуації за рахунок активізації підприємницької діяльності. Щодо доходів місцевих бюджетів у 2022 р., то треба відмітити, що у цей рік було заплановано отримати 59334,6 млн грн, але фактично отримано 555097,1 млн грн, що становило 93,7 % від плану. Попри те, враховуючи складну ситуацію в країні, яка пов'язана із повномасштабною збройною агресією РФ, бюджети територіальних громад тимчасово окупованих територій не виконані, тому обсяги їх фінансових ресурсів залишилися плановими і фактично не виконані.

Проаналізуємо джерела надходжень місцевих бюджетів України в умовах війни. Так, їх основним джерелом стали податкові надходження, які становили у 2022 році 70,87 % загального обсягу усіх доходів місцевих бюджетів, що перевищило аналогічний показник 2021 року на 11,17 % (тоді вони склали лише 59,7 % загального обсягу, табл. 1). Збільшення обсягу податкових надходжень та їх частки у загальних доходах місцевих бюджетів пов'язані зі зростанням надходжень від податків та зборів на доходи фізичних осіб на 60,0 млрд грн. Це обумовлено збільшенням обсягу відрахувань із заробітної плати військовослужбовців, а також підвищенням норми зарахування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів з 60 % на 64 % із початку 2022 року.

Таблиця 1

Динаміка та структура податкових надходжень місцевих бюджетів України за 2018–2022 рр.

Податок	2018		2019		2020		2021		2022	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Податок та збір на доходи фізичних осіб	138,2	59,44	165,5	61,18	177,8	62,25	212,2	61,21	272,2	69,19
Податок на прибуток підприємств	9,3	4,0	10,2	3,77	9,8	3,43	16,1	4,64	13,5	3,43
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	4,8	2,06	5,3	1,96	4,6	1,61	8,6	2,48	8,7	2,21
Акцизний податок	13,8	5,94	13,7	5,06	15,6	5,46	17,8	5,13	13,1	3,33
Місцеві податки та збори, у т. ч.:	61,0	26,24	73,6	27,21	75,7	26,51	89,9	25,93	84,3	21,43
податок на майно	31,3	51,31	38,0	51,63	37,4	49,41	43,3	48,16	36,8	43,65
збір за паркування транспортних засобів	0,1	0,16	0,1	0,14	0,1	0,13	0,1	0,11	0,1	0,12
туристичний збір	0,09	0,15	0,2	0,27	0,1	0,13	0,2	0,22	0,2	0,24
єдиний податок	29,56	48,46	35,3	47,96	38,1	50,33	46,3	51,51	47,2	55,99
Інші податки та збори	5,4	2,32	2,2	0,82	2,1	0,74	2,1	0,61	1,6	0,41
Разом	232,5	100	270,5	100	285,6	100	346,7	100	393,4	100

Джерело: складено на основі [3]

Важливою складовою податкових надходжень місцевих бюджетів є місцеві податки та збори, частка яких у 2022 році склала 15,18 % від загального обсягу доходів. У 2022 році надходження від зазначених податків значно зменшилися, а саме на 5,6 млрд грн порівняно з 2021 роком. Це було очікувано, оскільки уряд України приймав ряд законів навесні 2022 року, які зменшували податкове навантаження на суб'єкти господарювання і, відповідно, зменшували надходження до місцевих бюджетів. Наприклад, Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [4] передбачав:

– право платникам 1 та 2 груп спрощеної системи оподаткування не сплачувати єдиний податок з 1 квітня 2022 року на період воєнного стану у країні;

– звільнення від плати земельного та екологічного податків на територіях, де відбувалися бойові дії або які були окуповані рф;

– надання права з 1 квітня 2022 року на період воєнного стану використовувати суб'єктам господарюванням з оборотом до 10 млрд грн спрощену систему оподаткування;

– ставку єдиного податку для спрощеної системи оподаткування 2 % від обороту без ПДВ.

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану» [5], прийнятий 24 березня 2022 року, передбачає:

– зміни щодо оподаткування податком на доходи фізичних осіб власно виробленої сільськогосподарської продукції;

– звільнення від оподаткування у повному обсязі ввезення транспортних засобів громадян;

– звільнення від сплати за 2021 та 2022 податкові (звітні) роки податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за об'єкти житлової нерухомості, в тому числі їх частки, що

розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих рф, та за об'єкт житлової нерухомості, які стали непридатними для проживання через дії з боку рф.

На рис. 2 наведено структуру місцевих податків та зборів за 2021–2022 рр.

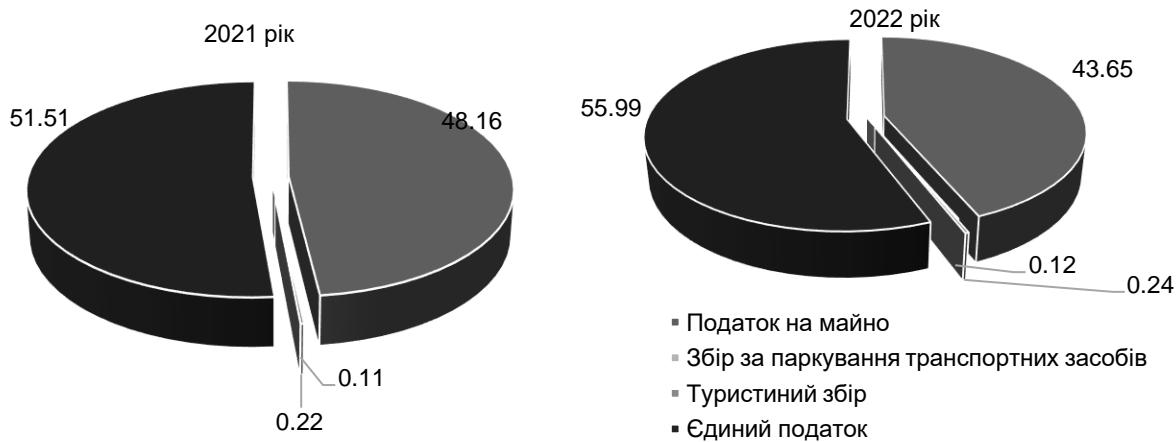

Рис. 2. Динаміка місцевих податків та зборів за 2021–2022 рр., %

Джерело: побудовано на основі [3]

Обсяг надходжень від сплати єдиного податку збільшився на 0,9 млрд грн у 2022 році порівняно з 2021 роком завдяки змінам у законодавстві, про які було згадано вище. Багато суб'єктів господарювання перейшли на спрощену систему оподаткування та сплату єдиного податку замість податку на прибуток, що також сприяло зростанню даного виду надходжень. Крім того, упродовж 2022 року на території України було зареєстровано 149619 фізичних осіб-підприємців та 53272 юридичні особи, найбільша кількість яких припадає на місто Київ (22190 ФОПів та 13052 юридичні особи) та Львівську область (13077 ФОПів та 4319 юридичних осіб) [6; 7].

Важливо відзначити, що рівень сплати єдиного податку відрізняється залежно від регіону України. Наприклад, в Львівській області сплата зросла [8], тоді як в Одеській, Сумській, Харківській, Миколаївській, Чернігівській, Запорізькій, Донецькій, Херсонській та Луганській областях відбулося значне зниження таких надходжень. Зауважимо, що саме в цих областях відбувалися або все ще відбуваються бойові дії, через що багато малого та середнього бізнесу було переміщено або припинило свою діяльність у цих регіонах. У той же час, у регіонах, куди перемістилися внутрішньо переміщені особи та релокувався бізнес, приріст податкових надходжень значно збільшився у порівнянні з показниками 2021 року.

Як бачимо, протягом аналізованого періоду основними бюджетоутворюючими складовими серед місцевих податків та зборів були податок на майно та єдиний податок (див. рис. 2). Однак, загальна частка надходжень до місцевих бюджетів податку на майно у 2022 році зменшилася на 4,51 % або на 6,5 млрд грн у порівнянні з 2021 роком. Це пов'язано зі змінами у податковому законодавстві, які встановлюють, що його частина – плата за землю на територіях, де тривають активні бойові дії, не нараховується та не сплачується з березня 2022 року до 31 грудня наступного року після припинення або скасування воєнного стану. При цьому, перелік таких територій досі не визначений Кабінетом Міністрів України, що унеможливило чітке визначення та підстави для стягнення плати за землю [9].

На рис. 3 зображена динаміка неподаткових надходжень місцевих бюджетів України.

У 2022 році загальна сума неподаткових надходжень склала 22041,1 млн грн, що становить 3,97 % від загального обсягу доходів місцевих бюджетів. Це на 5141,9 млн грн менше ніж у 2021 році, адже тоді неподаткові надходження склали 4,68 % від загального обсягу доходів місцевих бюджетів. Неподаткові надходження у 2022 році характеризувалися зменшенням обсягів за усіма джерелами, зокрема: власні надходження бюджетних установ скоротилися на 3626,1 млн грн, адміністративні збори та платежі – на 532,1 млн грн, а доходи від власності та підприємницької діяльності та інші неподаткові надходження – на 366,3 млн грн та 617,3 млн грн, відповідно.

Варто відзначити, що найбільша частка у неподаткових надходженнях місцевих бюджетів України припадає на власні надходження бюджетних установ, тобто надходження, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плата за надання послуг, виконання робіт та цільових заходів, гранти, дарунки та благодійні внески, а також надходження від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності [10]. Частка зазначених надходжень у неподаткових надходженнях у 2022 році становила 69,25 %, а у 2021 році – 69,49 %, тобто вона практично не змінилася, проте значно зменшився фактичний обсяг доходів (на 5141,9 млн грн).

Основною причиною такого зменшення є скорочення кількості надання адміністративних послуг населенню в усіх областях України.

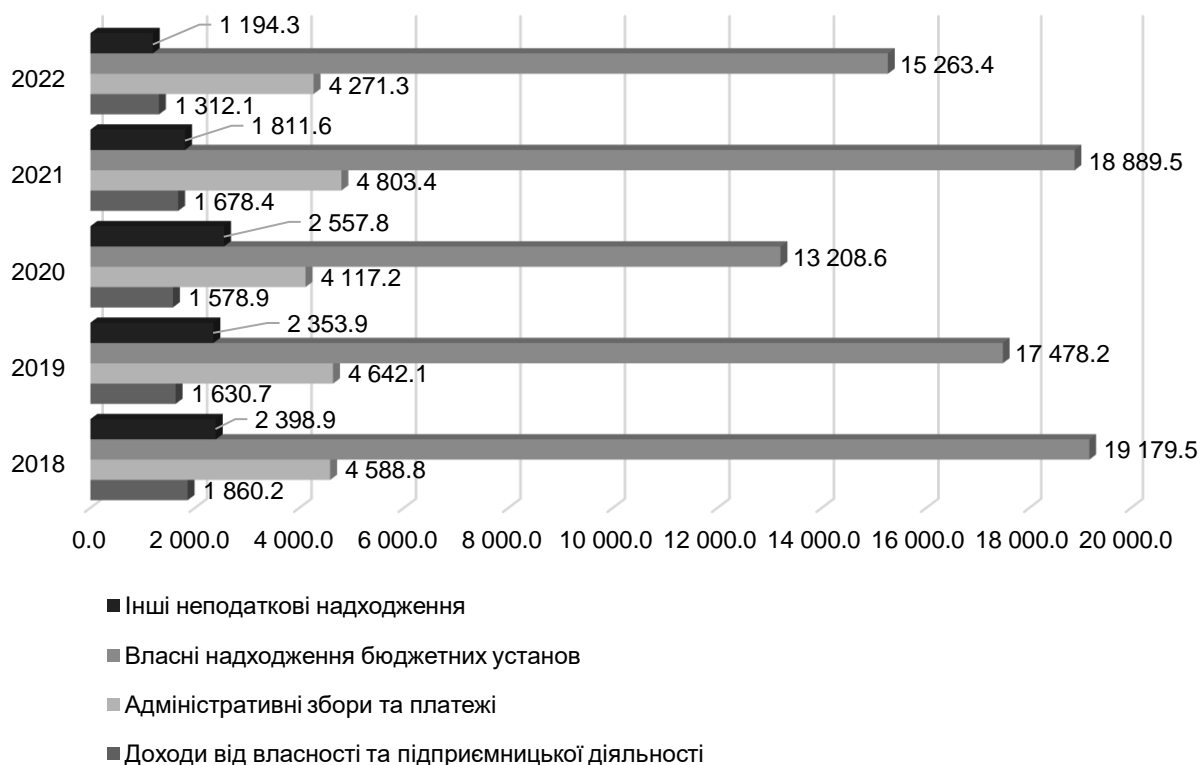

Рис. 3. Динаміка та структура неподаткових надходжень місцевих бюджетів України за 2018–2022 рр., млн грн

Джерело: побудовано на основі [3]

Доходи від операцій з капіталом є одним з джерел наповнення місцевих бюджетів, проте їхня частка у доходах місцевих бюджетів дуже мала. Протягом аналізованого періоду (рис. 4) вона коливалася в межах від 0,38 % до 0,74 %. Варто відзначити, що саме у 2022 році частка доходів від операцій з капіталом у структурі доходів місцевих бюджетів була найнижчою – 0,38 %, а обсяг становив 2275,9 млн грн, що у порівнянні з 2021 роком є менше на 1186,3 млн грн. Причиною зменшення доходів від операцій з капіталом є невиконання планових показників, які на 2022 рік були заплановані у розмірі 3769,4 млн грн, а виконані на 60,38 % від запланованого обсягу надходжень.

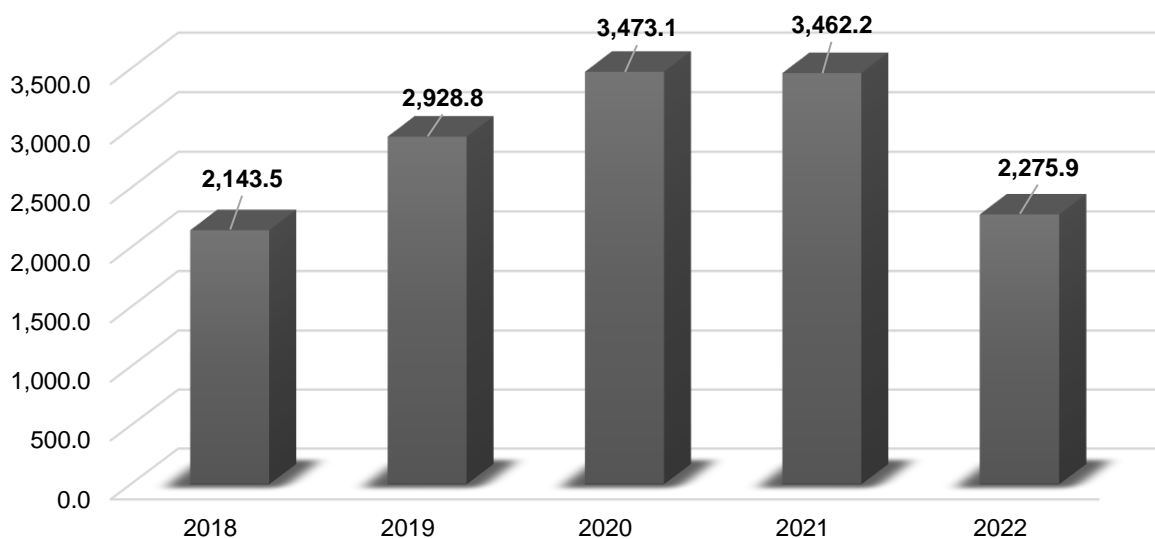

Рис. 4. Динаміка доходів від операцій з капіталом місцевих бюджетів України за 2018–2022 рр., млн грн

Джерело: побудовано на основі [3]

Важливо відзначити, що доходи від операцій з капіталом можуть бути значною складовою доходів місцевих бюджетів, якщо розробити і реалізувати ефективну інвестиційну політику та залучити інвестиції в розвиток місцевої інфраструктури та економіки. Проте, у сучасних умовах, умовах воєнного стану, здійснювати ефективну інвестиційну політику надзвичайно важко.

Міжбюджетні трансферти є важливим джерелом доходів для місцевих бюджетів, особливо для тих, які мають обмежені можливості збільшення власних надходжень. На рис. 5 можна прослідкувати динаміку міжбюджетних трансфертів за 2018–2022 рр.

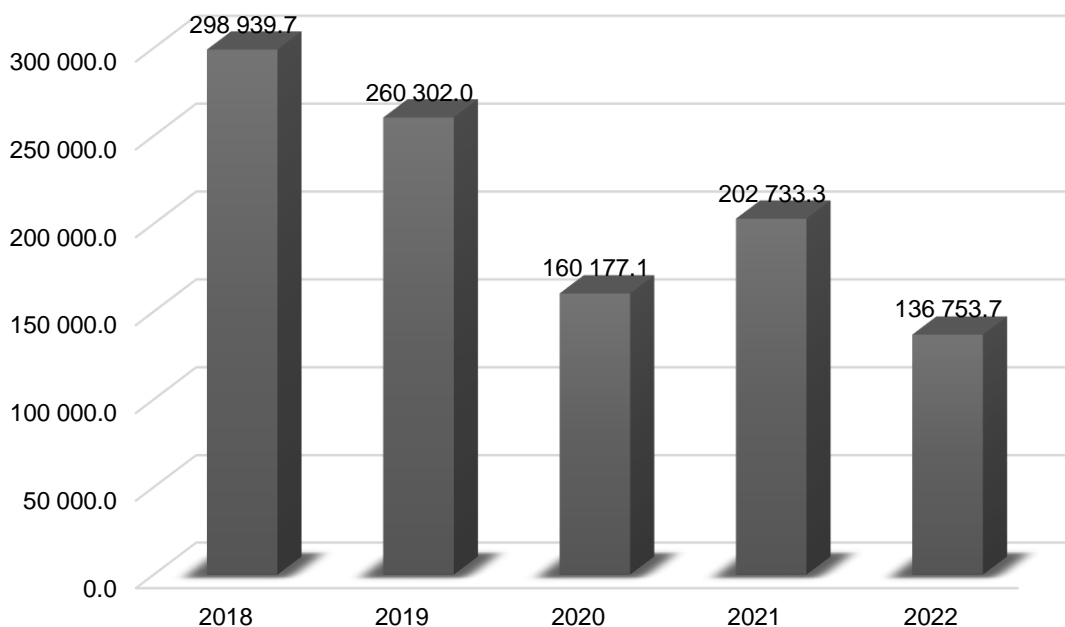

Рис. 4. Динаміка міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів України за 2018–2022 рр., млн грн

Джерело: складено на основі [3]

Як бачимо, значне скорочення обсягу міжбюджетних трансфертів у порівнянні з попередніми періодами відбувалося у 2020 та 2022 роках. У 2020 році зменшення обсягу міжбюджетних трансфертів сталося через «передачу» видатків із фінансування охорони здоров'я до повноважень Національної служби здоров'я України, що призвело до припинення перерахування медичної субвенції до місцевих бюджетів і спричинило скорочення обсягу міжбюджетних трансфертів на 100124,9 млн грн порівняно з 2019 роком. У 2022 році зменшення міжбюджетних трансфертів було пов'язане із введенням воєнного стану, через що місцевим бюджетам було перераховано лише 78,5 % або 136753,7 млн грн від запланованих. Варто зазначити, що базова дотація та освітня субвенція у 2022 році були перераховані у повному обсязі: 16297,2 млн грн та 96651,9 млн грн відповідно. Слід зауважити, що у 2022 році, в умовах воєнного стану, органи місцевого самоврядування не перерахували до державного бюджету реверсну дотацію в обсязі 9,3 млрд грн, кошти якої зберігаються на їх рахунках.

Зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів порівняно з 2021 роком стало наслідком перегляду й спрямування цих фінансових ресурсів до резервного фонду з подальшим використанням на потреби Збройних сил України та здійснення заходів щодо відсічі збройній агресії РФ проти України. Міжбюджетні трансферти в 2022 році (ураховуючи також передвоєнний період) отримували 1582 місцеві бюджети (119 районних, 1438 бюджетів територіальних громад, 24 обласні бюджети та бюджет м. Києва). Разом із тим, варто враховувати, що унаслідок бойових дій і тимчасової окупації значна частина органів місцевого самоврядування не була спроможна повноцінно здійснювати свої повноваження, використовуючи наявний ресурс [11].

Тому, важливо відзначити, що внесені зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» [12] передбачають, що у 2023 році реверсна дотація залишатиметься на балансі місцевих бюджетів тільки на територіях, які не зазнали бойових дій або не тимчасово окуповані, згідно зі списком, затвердженим Міністерством реінтеграції.

Таким чином, повномасштабна війна на території України вплинула на формування дохідної частини місцевих бюджетів, зокрема через зменшення обсягу міжбюджетних трансфертів, скорочення платіжної здатності населення та бізнесу, а також збільшення витрат на військові потреби держави. У

зв'язку з цим, необхідно шукати резервні варіанти наповнення місцевих бюджетів. До таких варіантів можна віднести наступні [13]:

– працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, створення нових робочих місць, в тому числі шляхом продовження релокації суб'єктів підприємницької діяльності;

– усунення недоліків в управлінні комунальними підприємствами і виведення їх зі збитковості, проте за рахунок фінансування тих комунальних служб, що відновлюють об'єкти критичної інфраструктури;

– підвищення ефективності управління земельними ресурсами, зокрема перегляд діючих договорів оренди, проведення інвентаризації, системне ведення обліку земель, своєчасний перегляд орендної плати, формування бази платників податків плати за землю тощо.

Особливу увагу варто приділити і грантам, які в умовах воєнного стану є альтернативним джерелом залучення коштів до місцевих бюджетів. Гранти можуть бути спрямовані на відновлення інфраструктури, підтримку соціальних програм, реабілітацію постраждалих територій, фінансування гуманітарних потреб, підтримку бізнесу та забезпечення заробітної плати для місцевих жителів. Прикладами грантової підтримки місцевих бюджетів є: грант Scalable Cities Action Grant, проєкт «Підтримка швидкого економічного відновлення українських муніципалітетів (SRER)», грантовий конкурс для локальних ініціатив у громадах «Час діяти, Україно!» та інші.

Отримання грантів вимагає активної роботи з боку місцевих органів влади, яка включає: розробку проєктів, заявок на грант, документування пошкоджень та потреб, а також здійснення відповідних заходів для забезпечення прозорого та ефективного використання наданих коштів.

Висновки з проведеного дослідження. Процес формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах воєнного стану є складним завданням, яке супроводжується значними труднощами та непередбачуваністю військово-політичної ситуації в країні. В результаті війни дохідність місцевих бюджетів значно зменшилася, що має негативний вплив на фінансування соціальних програм та розвиток місцевої інфраструктури.

Проте, важливо зауважити, що існують резервні варіанти наповнення місцевих бюджетів, до яких належить, зокрема, залучення грантових коштів. Акцент на грантових інструментах пов'язаний із такими їх рисами, як «безповоротність» та «безоплатність» за умови виконання вимог гранту. Крім того, грантову допомогу можна отримати як за рахунок державних, так і за рахунок місцевих ініціатив, а також як від бізнесових структур, так і від міжнародних організацій.

Такі джерела надходжень є додатковою можливістю для місцевих органів влади отримати фінансову підтримку для реалізації проєктів та програм, особливо в умовах воєнного стану. Саме грантові ресурси можуть стати додатковим джерелом фінансування економічного розвитку території чи соціальної підтримки її населення, у т.ч. ВПО. Доречно грантова підтримка світової спільноти для реалізації екологічних проєктів в Україні, особливо в руслі останніх подій – підриву Каховської ГЕС.

Література

1. Ватаманюк-Зелінська У. З., Ситник Н. С., Стасишин А. В., Круглякова В. В. Бюджетний менеджмент : навч. посібник. Львів : Видавництво «Магнолія», 2021. 511 с.
2. Нестерчук Ю. О., Тарасюк М. В., Бондаренко В. М. Місцеві фінанси : навч. посіб. / за ред. Н. Л. Замкової. Вінниця : Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2016. 412 с.
3. Open Budget : Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 28.04.2023).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
6. Аналітика реєстрації нового бізнесу в Україні, 2020-2022 / Центр розвитку та інновацій. URL: <https://cid.center/e-map/> (дата звернення: 29.04.2023).
7. Ватаманюк-Зелінська У. З., Дербіна Р. В. Інвестування бізнесу у Львівському регіоні в період війни. *Проблеми економіки*. 2022. № 3. С. 98-103.
8. Ватаманюк-Зелінська У. З., Мацей К. П. Фінансово-економічна база місцевих бюджетів як запорука стабільного регіонального розвитку. *Інноваційна економіка*. 2023. № 1(93). С. 71-78.
9. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік / Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105> (дата звернення: 29.04.2023).
10. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 29.04.2023).

11. Державний бюджет України 2022 року: виконання в умовах повномасштабної війни / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/4864> (дата звернення: 01.05.2023).

12. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2022 р. № 987. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.05.2023).

13. Наповнення місцевих бюджетів під час воєнного стану: виявлення резервів та залучення додаткових джерел фінансування / Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?news=napovnennya-mistsevyh-byudzhetiv-pid-chas-vojennoho-stanu-vyuvlennya-rezerviv-ta-zaluchennya-dodatkovyh-dzherel-finansuvannya> (дата звернення: 03.05.2023).

References

1. Vatamanyuk-Zelinska, U.Z., Sytnyk, N.S., Stasyshyn, A.V. and Kruhliakova, V.V. (2021), *Biudzhetnyi menedzhment* [Budget management], tutorial, Vydavnytstvo "Mahnoliia", Lviv, Ukraine, 511 p.

2. Nesterchuk, Yu.O., Tarasiuk, M.V. and Bondarenko, V.M. (2016), *Mistsevi finansy* [Local finance], Vydavnycho-redaktsiinyi viddil VTEI KNTEU, Vinnytsia, Ukraine, 412 p.

3. "Open Budget : State budget web portal for citizens", available at: <https://openbudget.gov.ua/> (access date April 28, 2023).

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On the introduction of amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the effect of norms during the period of martial law" dated 15.03.2022 no. 2120-IX, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (access date April 28, 2023).

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the improvement of legislation for the period of martial law" dated 24.03.2022 no. 2142-IX, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (access date April 28, 2023).

6. Development and Innovation Center (2023), "Analytics of new business registration in Ukraine, 2020-2022", available at: <https://cid.center/e-map/> (access date April 29, 2023).

7. Vatamanyuk-Zelinska, U.Z. and Derbina, R.V. (2022), "Business investment in the Lviv region during the war", *Problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 98-103.

8. Vatamanyuk-Zelinska, U.Z. and Matsei, K.P. (2023), "Financial and economic base of local budgets as a guarantee of stable regional development", *Innovatsiina ekonomika*, no. 1(93), pp. 71-78.

9. Decentralization (2023), "Analysis of the implementation of local budgets for 2022", available at: <https://decentralization.gov.ua/news/16105> (access date April 29, 2023).

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "Budget Code of Ukraine" dated 08.07.2010 no. 2456-VI, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (access date April 29, 2023).

11. National Institute of Strategic Studies (2023), "The state budget of Ukraine in 2022: implementation in conditions of full-scale war", available at: <https://niss.gov.ua/en/node/4864> (access date May 01, 2023).

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the approval of the Procedure for the exercise of powers by the State Treasury Service in a special regime under martial law" dated 27.08.2022 no. 987, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2022-%D0%BF#Text> (access date May 01, 2023).

13. Public space (2023), "Filling local budgets during martial law: identifying reserves and attracting additional sources of funding", available at: <https://www.prostir.ua/?news=napovnennya-mistsevyh-byudzhetiv-pid-chas-vojennoho-stanu-vyuvlennya-rezerviv-ta-zaluchennya-dodatkovyh-dzherel-finansuvannya> (access date May 03, 2023).